

Tadeusz Dix – *Koncert na orkiestrę*

***Koncert na orkiestrę* w kontekście XX-wiecznej tradycji wirtuozowskich utworów orkiestrowych**

Streszczenie pracy doktorskiej

Na pracę doktorską składają się: autorska kompozycja – *Koncert na orkiestrę* oraz dołączony do niej pisemny komentarz pt. „*Koncert na orkiestrę* w kontekście XX-wiecznej tradycji wirtuozowskich utworów orkiestrowych”. Omawiany *Koncert na orkiestrę* jest czteroczęściowym utworem powstałym w celu wypróbowania możliwości twórczych, jakie współcześnie niesie idea orkiestrowego koncertowania. Część pierwsza kompozycji (*Maestoso*) stanowi rodzaj uwertury, prezentującej materiał melodyczno-harmoniczny będący podstawą dalszego rozwoju formy. Łączy się ona bezpośrednio z częścią drugą – *Scherzando*. Aleatoryczne sekcje instrumentów dętych przedzielane są tutaj odcinkami, które w warstwie rytmicznej i fakturalnej wyraźnie nawiązują do muzyki jazzowej i popularnej. Spokojna narracja i cieniowanie kolorystyczne charakteryzujące kolejną z części (*Misterioso*) odwołują się do tradycji impresjonistycznej. Finałowe *Energico* stanowi dynamiczną syntezę materiału wykorzystywanego we wcześniejszym przebiegu formy oraz nowych pomysłów.

W utworze zastosowany został rozbudowany aparat wykonawczy: potrójna obsada instrumentów dętych drewnianych, poczwórna obsada instrumentów dętych blaszanych z tubą, rozbudowane instrumentarium perkusyjne, harfa, fortepian oraz kwintet smyczkowy. Funkcję koncertującą pełnią zarówno instrumenty solowe (przede wszystkim dęte), jak i ich poszczególne grupy. Istotną rolę odgrywają również wirtuozowskie fragmenty pełnoobsadowe. W pierwszych dwóch częściach utworu wykorzystywana jest technika aleatoryczna, której celem jest rozluźnienie rytmiczne przebiegów solowych i wzbogacenie ich o elementy improwizacyjności. Zewnętrzną inspirację stanowi dla kompozytora muzyka jazzowa i popularna, co przejawia się przede wszystkim w stosowaniu specyficznych układów fakturalnych oraz wyrazistej rytmizacji. Indywidualnym rozwiązaniem kompozytorskim zastosowanym w utworze jest specyficzna organizacja układów melodyczno-harmonicznych oraz charakterystyczna technika łączenia planów brzmieniowych. Umożliwia ona kształtowanie zróżnicowanego i dynamicznego przebiegu harmonicznego przy zachowaniu jego wewnętrznej spójności. Wynikające z zastosowania tej techniki właściwości fakturalne pozwalają również na symultaniczne koncertowanie większej ilości instrumentów.

Dołączona do utworu praca pisemna stanowi efekt rozważań nad istotą koncertu na orkiestrę. Analizując pokrótce dzieła zaopatrzone przez ich twórców w ów tytuł, tj. *Koncerty na orkiestrę* Paula Hindemitha, Alberta Roussela, Zoltána Kodály, Béli Bartóka, Grażyny Bacewicz, Stefana Kisielewskiego, Witolda Lutosławskiego i Tadeusza Bairda, autor pragnął odpowiedzieć na pytanie, czy słuszne jest kwalifikowanie wszystkich tych utworów jako należących do wyodrębnionego gatunku muzycznego. Dodatkowo wzięto pod uwagę *Métaboles* Henri Dutilleux, które sam twórca zdefiniował jako koncert na orkiestrę. Pracę uzupełnia analiza formalna oraz opis szczegółowych rozwiązań kompozytorskich zastosowanych w autorskim utworze. Podsumowanie pracy potwierdza wstępną hipotezę, że analizowane utwory łączy raczej podobna koncepcja estetyczna niż przynależność do odrębnego gatunku. Do jej najważniejszych przejawów należy zaliczyć wykorzystanie tradycyjnych technik koncertowania w kreowaniu muzycznej narracji oraz obecność czynnika wirtuozowskiego. Wirtuozostwo nie przejawia się jednak w tym przypadku wyłącznie w zaawansowaniu komplikacji technicznych przebiegu muzycznego, ale przede wszystkim w jego efektownej zmienności fakturalnej, instrumentacyjnej i ekspresyjnej. W efekcie formę koncertu na orkiestrę charakteryzuje popisowa kontrastowość, która nie zakłóca jednak jej czytelności osiąganą przez porządkującą rolę techniki koncertującej.

Takie założenia twórcze przyświecały również autorowi opisywanego w pracy *Koncertu na orkiestrę*. Kompozytor próbuje w ten sposób wykazać, że potencjał koncertu na orkiestrę jako twórczości łączącej w oryginalny sposób elementy tradycji z nowszymi rozwiązaniami oraz charakteryzującej się efektownym wirtuozostwem orkiestrowym, może przystawać również do współczesnej, postmodernistycznej rzeczywistości.